

Αντιφώνηση Επικ. Καθηγήτριας Δάφνης Μανουσάκη

Ονοματοδοσία αμφιθεάτρων «Μανούσος Μανουσάκης» και «Γεώργιος Κατσανεβάκης»

18/6/2018

Δεν είναι εύκολο να σταθείς μπροστά σε τόσο κόσμο και να μιλήσεις για έναν άνθρωπο σαν τον Μανούσο, ιδιαίτερα όταν σε συνδέει η σχέση πατέρα - κόρης.

Η χαρά όμως είναι μεγάλη, και ευχαριστώ από τα βάθη της καρδιάς μου τη Σύγκλητο και τις Πρυτανικές αρχές, για την τιμή που του αποδίδουν σήμερα.

Ο πρότανης, κύριος Διαμαντόπουλος, και ο αντιπρότανης κύριος Ζερβάκης στοιχεία από τη βιογραφία του Μανούσου Μανουσάκη.

Επιτρέψτε μου να σας δώσω μια άλλη εικόνα, αυτή της κόρης, επειδή πιστεύω ότι έχει και αυτή τη δική της σημασία.

Ο πατέρας μου πάντα ξυπνούσε νωρίς το πρωί. Από τις 6 ήταν στο πόδι, κάποιες φορές και νωρίτερα. Είχα ανακαλύψει ότι τότε ήταν η κατάλληλη ώρα για να έχω την προσοχή του. Και ξυπνούσα νωρίς, κάποιες φορές νωρίτερα από εκείνον, και περίμενα, διαβάζοντας, να δω φως στο σαλόνι να ανάβει. Με λαχτάρα περίμενα να παίξουμε μαθηματικά. Είχε εντοπίσει κάποια εικονογραφημένα βιβλία μαθηματικών από τις ΗΠΑ, από τα οποία με πολλή υπομονή, όρεξη και αγάπη, λύναμε ασκήσεις.

Αυτό το έμαθα καλά από τον πατέρα μου, ότι η διδασκαλία είναι αποτελεσματική, μόνο όταν γίνεται παιχνίδι, χαρά, για διδάσκοντα και διδασκόμενο. Και με αυτό τον τρόπο μας μετέφερε την αγάπη του για τα μαθηματικά, αλλά και για την ορειβασία, την Κρήτη, τη φύση, την ιστορία.

Μάλιστα, ήταν τόσο ωραίες εκείνες οι στιγμές, όχι μόνο για μένα αλλά και για τα αδέρφια μου, που το παιχνίδι των μαθηματικών, κάποιες φορές χρησιμοποιούνταν ως δέλεαρ...

“Εάν είστε καλά παιδιά, τότε θα παίξετε με τον μπαμπά μαθηματικά”, θυμόμαστε, όχι μόνο η οικογένεια, αλλά και στενοί του φίλοι.

Υπάρχουν πολλά άλλα τα οποία, ως παιδιά, θεωρούσαμε δεδομένα:

Ότι, για παράδειγμα, μετά το μεσημεριανό φαγητό, θα μας έλεγε μια ιστορία: που μπορεί να ήταν από τα χρόνια της κατοχής, ή από την παιδική του ηλικία, ή από φίλους και καταστάσεις σε άλλα σημεία της Κρήτης, αλλά με την ίδια ευκολία εξιστορούσε γεγονότα από την περίοδο της Κρητικής πολιτείας, από την ιστορία της πόλης, αλλά και από τη Βυζαντινή περίοδο, ή αποσπάσματα από τον Ηρόδοτο ενώ κάποιες φορές μετά το μεσημεριανό θα ακολουθούσαν

μαθηματικές σπαζοκεφαλίες, ή αστείες ιστορίες, ή ανέκδοτα και κάποιες φορές απήγγελλε Μποστ. Ο Μποστ ήταν γελοιογράφος της εποχής, και ο Μανούσος, που είχε φωτογραφική μνήμη, θυμόταν αρκετές από τις γελοιογραφίες του απ' έξω. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, πολλές γελοιογραφίες λογοκρίθηκαν, και μετά τη δικτατορία, χάρη στη μνήμη του Μανούσου, ο Μποστ μπόρεσε να τις ξαναγράψει.

Πάντα το τραπέζι τελείωνε με μια από τις ιστορίες του, και ήταν αυτή η κορυφαία στιγμή της ημέρας.

Συχνά, ερχόταν κόσμος στο σπίτι. Αγαπημένοι φίλοι του πατέρα μας, ο Γιώργος Ψυχουντάκης και οι Πατεράκηδες από το Κουστογέρακο, οικογένεια με σημαντικό ρόλο στην αντίσταση στην κατοχή. Ιδιαίτερα τα καλοκαίρια, στο μεσημεριανό τραπέζι υποδέχονταν ανθρώπους από όλη την Ελλάδα, από όλο τον κόσμο, για παράδειγμα τους Πάτρικ Λη Φέρμορ και Στήβεν Βέρνευ, φίλους από την περίοδο της αντίστασης, τον ζωγράφο Τζων Κράξτον, το γελοιογράφο Μποστ. Επισκέπτες ήταν επίσης ο συνθέτης Μίκης Θεοδωράκης, ο γεωγράφος Τιμ Σέβερν, ο πρίγκηπας Πέτρος και ο Μιχάλης Κακογιάννης, ο σκηνοθέτης του Ζορμπά.

Όταν ο σκηνοθέτης Μιχάλης Κακογιάννης αναζητούσε τόπο για τα γυρίσματα της ταινίας “Αλέξης Ζορμπάς”, τον παρέπεμψαν στο Μανουσάκη. Ο Μανούσος υπέδειξε το Κόκκινο Χωριό και το Σταυρό. Από το σπίτι του Μανουσού πέρασαν και οι πρωταγωνιστές της ταινίας, Anthony Queen και Alan Bates.

Ο Μανούσος ήταν συχνά, πρόσωπο αναφοράς από επισκέπτες, καθηγητές πανεπιστημίων από όλο τον κόσμο, ανθρωπολόγους, αρχαιολόγους, συγγραφείς. Από το σπίτι πέρασαν πολλοί, γνωστοί και άγνωστοι. Όλους τους αντιμετώπιζε με τον ίδιο τρόπο, ο Μανούσος έδινε αξία στον άνθρωπο.

Οι ιστορίες που αντήλλασαν, πάντα ενδιαφέρουσες, πάντα συναρπαστικές, μας έχουν λείψει.

Ο Μανούσος αγάπησε με πάθος την Κρήτη, την ιστορία της, τον πολιτισμό της, την αρχιτεκτονική της, τη φύση και τους ανθρώπους της.

Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι στα πρώτα σχέδια ιδρύσεως πανεπιστημιακής μονάδας στα Χανιά, περιλαμβάνονταν ινστιτούτο κρητολογικής έρευνας.

Κύρια αγωνία του, η ανάπτυξη του τόπου, το οποίο προϋπέθετε τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής. Πολιτικός Μηχανικός ο ίδιος, αναγνώριζε ότι η χώρα χρειαζόταν καλά εκπαιδευμένους μηχανικούς για αναλάβουν το έργο του εκσυγχρονισμού και της

εκβιομηχάνησης, και ότι στην καρδιά των σπουδών ενός μηχανικού βρισκόταν οι σπουδές στα νεώτερα μαθηματικά.

Ο πρώτος τεχνητός δορυφόρος, ο Σοβιετικός Σπούτνικ, είχε εκτοξευθεί τον Οκτώβριο του 1957. Τέσσερα χρόνια αργότερα, ο Μανούσος ανέλαβε να δημιουργήσει τομέα μαθηματικών, φυσικής και μηχανικής στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Χανίων, επιλέγοντας τα πλέον σύγχρονα συγγράμματα, ενώ το 1964, σε άρθρο του υπό τον τίτλο “Να ιδρυθεί Μαθηματική Σχολή” στην εφημερίδα ΚΗΡΥΞ, παρατηρεί ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν έχει ακολουθήσει τις αλλαγές στη μαθηματική εκπαίδευση που σημειώνονται διεθνώς:

“Συνιστάται η εγκατάλειψις της άνευ πρακτικής ή παιδαγωγικής χρησιμότητος ακροβασιών των μακρών αλγεβρικών υπολογισμών και των δυσκόλων γεωμετρικών προβλημάτων και αντ’ αυτών η εισαγωγή της θεωρίας των συνόλων, του διανυσματικού λογισμού, της θεωρίας των πιθανοτήτων και της στατιστικής, της συμβολικής λογικής και του απειροστικού λογισμού. Συνιστάται ακόμα η αλγεβροποιήσις της γεωμετρίας και η εισαγωγή εις την άλγεβραν των θεωριών των πινάκων, των ομάδων, των δακτυλίων και των σωμάτων. Προ πάντος όμως συνιστάται η διδασκαλία των μαθηματικών εις ενιαίον σύνολο και όχι κεχωρισμένη εις γεωμετρία, άλγεβρα, κ.λπ. ως συνέβαινε στο παρελθόν.

Τοιουτοτρόπως τα μαθηματικά παύουν να είναι ένα ξερό όργανο προς χρήση μόνο των φυσικών και των μηχανικών και καθίστανται ουμανιστικά. Αποκτούν μεγαλύτερο βάθος, συνεκτική δομή και πολλαπλασίως ευρύτερο πεδίο χρησιμότητος, όχι μόνο από ηλεκτρονικούς, στατιστικούς και οικονομολόγους, αλλά και από τας πλέον ετερογενείς επιστήμας όπως η Ψυχολογία και η Λογική. Τα μαθηματικά κατέστησαν σήμερον πολύ περισσότερο από όσον εις την εποχή του Πυθαγόρα, η ανωτέρα έκφραση της φιλοσοφίας.

Καλούμε όλους του ιθύνοντας, τον πρόεδρον κ. Σ. Βενιζέλον, όλους τους βουλευτάς μας, τους Κρήτας καθηγητάς των πανεπιστημίων και όλους όσους θέλουν να βοηθήσουν τον τόπο μας, να συμβάλουν εις την ίδρυση μαθηματικής σχολής εις το Ακρωτήρι, κοντά στον τάφο του Εθνάρχου.”

54 χρόνια αργότερα, μπορεί να μην υπάρχει στο Πολυτεχνείο Κρήτης μαθηματική σχολή, όμως στις σχολές του Πολυτεχνείου, διδάσκονται ο απειροστικός λογισμός, ο διανυσματικός λογισμός, η θεωρία πινάκων, η θεωρία πιθανοτήτων και η στατιστική, ενώ αρκετοί φοιτητές μαθαίνουν θεωρία συνόλων, θεωρία ομάδων, δακτυλίων και σωμάτων. Τα σύγχρονα, τα νεώτερα μαθηματικά αποτελούν πλέον αναπόσπαστατο εργαλείο του μηχανικού.

Ο Μανούσος αγωνίστηκε για την παιδεία γενικότερα. Σε πολλά άρθρα του, που δημοσιεύτηκαν στον τοπικό τύπο, σημειώνει τις μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των ωρών διδασκαλίας στην Ελλάδα και στις χώρες του ΟΟΣΑ.

Πέρα όμως από τα μαθηματικά, ο Μανούσος ήταν από τους λίγους ίσως μηχανικούς, που μαζί με τα μαθηματικά, θεωρούσε ότι οι ανθρωπιστικές επιστήμες έπρεπε να αποτελούν μέρος της εκπαίδευσης και μόρφωσης ενός μηχανικού.

Σε κάθε προσχέδιο διάρθρωσης σχολών για το Πολυτεχνείο Κρήτης, σε κάθε πρόγραμμα σπουδών, υπήρχαν μαθήματα ανθρωπιστικών σπουδών και σπουδών στις κοινωνικές επιστήμες.

Ήταν γνωστή η αγάπη του για την ιστορία και τη λογοτεχνία. Ο ίδιος αναφερόταν στην Ιλιάδα και στην Οδύσσεια, στις ιστορίες του Ηροδότου. “Σπουδαία βιβλία”, έλεγε, “μόνο αυτά να μελετήσεις, έχεις γνωρίσει ένα μεγάλο μέρος της σοφίας του κόσμου.”

Στοίβες τα βιβλία στο σπίτι, κάθε τρεις και λίγο χρειαζόμασταν και άλλη βιβλιοθήκη και όταν τελείωνε ο χώρος, αρχίζαν οι διπλές και τριπλές σειρές βιβλίων.

Θαύμαζε όσους Κρητικούς ήξεραν τον Ερωτόκριτο απ’ έξω. Ο πατέρας του Γεωργίου Ψυχουντάκη, αν και αγράμματος, ήταν ένας από αυτούς, και πιθανώς σε εκείνον οφείλεται η ικανότητα του Γιώργου Ψυχουντάκη να δημιουργεί ρίμα, χρησιμοποιώντας τον κρητικό δεκαπεντασύλλαβο.

Αυτή την ικανότητα του υιού Ψυχουντάκη, σε συνδυασμό με την αγάπη του για την ιστορία, αναγνώρισε ο Μανούσος Μανουσάκης: τον προέτρεψε να μεταφράσει την Οδύσσεια και τον στήριξε με πολλούς τρόπους, και οικονομικά, για να γίνει η πρώτη έκδοση πραγματικότητα. Βραβεύτηκε στη συνέχεια από την Ακαδημία Αθηνών για το έργο αυτό.

Η στήριξη του πατέρα μου στον Ψυχουντάκη, δεν ήταν ξεχωριστή περίπτωση.

Ήταν από τους ανθρώπους εκείνους που με ενθουσιασμό και ανιδιοτέλεια δίδασκε, ενθάρρυνε και υποστήριζε ταλαντούχους νέους ανθρώπους.

Και ίσως κάποιοι από τους σημερινούς παρευρισκόμενους έχουν τα δικά τους παραδείγματα να παραθέσουν.

Η αγάπη του για τον τόπο και η επιθυμία του για την πρόοδο, τον οδήγησε να ασχοληθεί με τα κοινά. Από τη θέση του ως Δημοτικός Σύμβουλος όχι μόνο βοήθησε στον εμπλουτισμό της Δημοτικής Βιβλιοθήκης και ήταν πρωτεργάτης για την ίδρυση του Πολυτεχνείου Κρήτης, αλλά αναγνώρισε έγκαιρα, μαζί με άλλους φωτισμένους συμπολίτες, τους κινδύνους που απειλούσαν την παλιά πόλη των Χανίων και συνέβαλαν αποφασιστικά στη δημιουργία ενός

πλαίσιου προστασίας της. Το Δημοτικό Συμβούλιο, με εισήγησή του, ζήτησε να καταργηθεί το σχέδιο για την παλιά πόλη και να αντικατασταθεί με άλλο εφαρμόσιμο, που θα έσωζε το χαρακτήρα και το χρώμα των παλιών Χανίων.

Με το επιχείρημα της υδροδότησης της Πανεπιστημιακής μονάδας Χανίων, εισηγήθηκε στο Υπουργείο Συντονισμού την ανάθεση της μελέτης για την ύδρευση του Ακρωτηρίου από τις δημόσιες επενδύσεις του 1966.

Ακόμα, μαζί με τον καλό του φίλο, Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, με τον εισαγγελέα Εφετών Γεώργιο Γιαννακόπουλο και τους φίλους Ανέστη Μακριδάκη και Βύρωνα Αντύπα, εργάστηκε για τη διάσωση του φαραγγιού της Σαμαριάς και τη δημιουργία του Εθνικού Δρυμού. Βέβαια, η πρώτη ιδέα της δημιουργίας του Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς για να σωθεί το αγρίμι ήταν το 1952 από τον φίλο του Κωστή Πατεράκη από το Κουστογέρακο.

Η συμβολή του στη δημιουργία του σημερινού ΒΟΑΚ, και όχι ενός δρόμου πολύ χαμηλότερης κατηγορίας Ζ όπως προέβλεπε το υπουργείο πριν 50 χρόνια, ήταν καθοριστική.

Για να πετύχει την αναβάθμιση του ΒΟΑΚ από κατηγορία Ζ σε κατηγορία Δ, Γ ή Β - σε κάποια τμήματα, χρειάστηκε να επιδείξει κυκλοφοριακό φόρτο στην παλιά εθνική οδό, στο κλιμάκιο που είχε έρθει από το Υπουργείο στην Αθήνα για την αυτοψία.

Μίσθωσε λοιπόν κάποια ταξί και τα έβαλε να κυκλοφορούν πάνω κάτω στην παλιά εθνική και ειδοποίησε όσους γνωστούς και φίλους Χανιώτες είχε που διέθεταν αυτοκίνητο, να κάνουν το ίδιο.

Έγινε και μια στάση στο Γενί Γκαβέ με τα περίφημα ψητά γουρουνόπουλα, και άφθονη οινοποσία, και οι επιθεωρητές του Υπουργείου Δημοσίων έργων άρχισαν να τα βλέπουν όλα διπλά, μαζί και τα αυτοκίνητα. Ο στόχος είχε επιτευχθεί.

Καθοριστική ήταν και η συμβολή του στην ανεύρεση χρημάτων και την υποστήριξη της αρχαιολογικής ανασκαφής στο λόφο Καστέλλι.

Είχε τουλάχιστον μία πρόταση για να ανάβει καθήκοντα στην κεντρική πολιτική σκηνή. Δεν τη δέχτηκε. Δεν επεδίωξε τίτλους και τιμές. Χαρά για εκείνον ήταν η γνώση, η προσπάθεια, η συμμετοχή, η προσφορά.

Όπως εύστοχα έγραψε η Ελένη Αλεξάκη, σε όλη του τη ζωή παρέμεινε ένα ανοιχτό, ανήσυχο πνεύμα, που αγωνιούσε να προοδεύσει ο τόπος και επεδίωκε να βοηθήσει με μια πολύ ζεστή αγκαλιά και με πάρα πολλά ερεθίσματα, όλους γύρω του να προχωρήσουν μέσα από τη γνώση.

Ακούμε κάποιες φορές ότι ο σπουδαιότερος τίτλος δεν είναι “πρόεδρος” ή “πρωθυπουργός”. Ο σπουδαιότερος τίτλος είναι “πολίτης”. Αυτόν τον τίτλο, τον τίτλο του πολίτη αξιοποίησε ο Μανούσος Μανουσάκης, με όλες του τις δυνάμεις, με όλη του την αγάπη. Και τον αξιοποίησε στο έπακρο.

Είναι ιδιαίτερη ημέρα σήμερα.

Η Σύγκλητος, το Πολυτεχνείο, τιμώντας τη συνεισφορά δύο ενεργών πολιτών, τιμά τον ίδιο τον πολίτη. Αναγνωρίζει τη δυνατότητα που παρέχει το δημοκρατικό πολίτευμα, σε κάθε έναν από εμάς, να είμαστε ενεργοί πολίτες, και να συνεισφέρουμε στην πρόοδο και ανάπτυξη αυτού του τόπου.

Η σημερινή τιμή του Πολυτεχνείου Κρήτης, σε δύο Χανιώτες που ήταν ενεργοί πολίτες, δίνει παράδειγμα σε όλους μας: η πορεία αυτού του τόπου, είναι στα δικά μας χέρια.

Επιτρέψτε μου, τελειώνοντας, να σημειώσω μια φράση από τον Ερωτόκριτο, την οποία ο μεγαλύτερος γιος του Μανούσου, ο αδερφός μου ο Κωστής, μαθηματικός και εκείνος και λάτρης του Ερωτόκριτου - επέλεξε ως φράση που χαρακτήριζε το λόγο του Μανούσου:

Απ' ότι κάλλη έχει ο άνθρωπος τα λόγια έχουν τη χάρη
Και κάμουςι κάθε καρδιά παρηγοριά να πάρει
κι όπου κατέχει να μιλεί με γνώση και με τρόπο,
κάνει και κλαίσι και γελού τα μάτια των ανθρώπων

Ο φίλος του Αντώνης Πλυμάκης, παλιός ορειβάτης, που μέσα από τα πολύτιμα βιβλία του κατέγραψε την ιστορία και τη φύση της Κρήτης, είχε γράψει για το Μανούσο, αναφερόμενος στα βουνά της Κρήτης:

“Ξέρω, αγαπητέ Μανούσο, πως εμείς, που τόσο αγαπήσαμε αυτά τα μέρη, κάπου εκεί θα τριγυρνάμε στην αιωνιότητα”.

Από σήμερα, ο Μανούσος Μανουσάκης θα τριγυρίζει και σε αυτό το χώρο της γνώσης, που τόσο αγάπησε.